

DOI: 10.18427/iri-2018-0112

Ghánai és magyar közgazdász hallgatók vállalkozói kompetenciái

Karlovitz János Tibor, Kárpáti-Daróczi Judit

Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, Budapest

Fontosak lehetnek a kompetencia-kutatások, mert a készségek és képességek minősége egyaránt záloga az egyéni boldogulásnak és a társadalmi jólétnek. Az 1959-es szputnyik-sokk az Amerikai Egyesült Államokban az iskolai ismeretek standardizációját hozta magával. Kérdés: mi az a műveltségi minimum, amelyet minden felnővőnek tudnia, ismernie kell a sikerek érdekében. Európában azt követően kezdték el kidolgozni és fejleszteni a kulcskompetenciákat, majd később az Egységes Európai Képzési Keretrendszert, ahogy az európai politikai elitek belátták: Európa lemarad más gazdasági térségekkel szemben, ha elmulasztja megújítani oktatási-képzési rendszereit, tartalmait és módszereit.

A közoktatásban, köznevelésben általános vagy kulcskompetenciákról, a szakképzésben és szakmai képzésben szakmai kompetenciákról beszélünk. Természetesen, az alapozó kulcskompetenciák fejlődése is folytatódik a felsőoktatásban és felnőttképzésben, ám céltudatos fejlesztésük később elsősorban kompenzatórikus igénnyel történik: a közoktatásból elmaradt vagy elmulasztott készségek pótlásának céljából.

Amikor tehát egyetemisták körében kulcskompetenciákat vizsgálunk, valójában a közoktatási-köznevelési rendszer hatékonyságáról kapunk egyfajta sajátos tájékoztatást. Ezt találtuk az alábbi vizsgálatunkban is.

Kutatásunk tárgya

Magyarországon az évről évre megíratott országos kompetencia-tesztek elsősorban az olvasás-szövegértés, matematika és természettudományos ismeretek tárgyköréről szólnak, ám példaanyaguk révén kiterjednek a többi – kevésbé hangsúlyos – kulcskompetenciára is. Látszólag tehát az európai uniós kulcskompetenciák közül a szociális és a vállalkozói a kevésbé vizsgáltak közé tartoznak, valójában és ténylegesen ezekre is kiterjed a kompetenciatesztek készítőinek figyelme.

Mi az Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar Szervezési és Vezetési Intézetére jutó kisvállalkozás-fejlesztési kutatások humán aspektusát próbáljuk vizsgálni, ezen belül többek között azt, hogy a fiatalok felsőfokú tanulmányaik befejezését követően inkább lennének-e alkalmazottak, vagy

esetleg önálló kezdeményezéseikkel jelennének meg a vállalkozások világában? Másképpen fogalmazva: mennyire viselik magukon az elméletileg leírt generációs modellek jellemzőit, és mennyire követelik ki maguknak az önálló, felelősségteljes, döntéseiben kompetens, a folyamatok szervezésére és irányítására alkalmas létet? Tényleg olyan fontos nekik a saját maguk által beosztható idő? Milyen jellemzőkkel bírnak azok, akik vállalkozók szeretnének lenni – és akiknek megvolnának a vállalkozói készségei, azok vajon tényleg akarnak-e vállalkozni? Milyen a szociális háttérük azoknak, akik inkább lennének vállalkozók?

Előre kell bocsátanunk, hogy elfogadjuk: vállalkozói kompetenciák akkor is léteznek, ha valaki kizárólag beosztottként és alkalmazottként képzei el a jövőjét, azaz vállalkozói kompetencia szintje nem feltétlenül esik egybe a vállalkozói léttel (Némethné-Gál, 2010).

Kutatásunk célja

Kutatásunk viszonylag az elején tart. Ebben a szakaszban arra törekszünk, hogy pilot jelleggel, különböző országokban tárjuk fel, mennyire jellemző az „Y” és „Z” generációs, egyetemista fiatalokra a vállalkozói hajlandóság. Mivel mint oktatók, gazdász (üzleti gazdaságtani és közgazdász, valamint folyamattírányító műszaki menedzser) képzési ágban veszünk részt, elsősorban gazdásznak készülő hallgatók körében van lehetőségünk vizsgálatokat folytatni.

Kérdőívünk a személyes háttér, a viselkedésminták és az életmód dimenziói alapján vizsgálta a „vállalkozói” tulajdonságokat. Jelen beszámolómat magyar, illetve ghánai közgazdász hallgatók almintái alapján készítettük el.

Elméleti háttér

Az Európai Tanács által kidolgozott Keretrendszerben található kulcskompetenciák a Tanács megfogalmazása szerint minden európai polgár számára szükségesek ahhoz, hogy képes legyen mind a személyes önmegvalósításhoz, mind a munkaerő-piacon munkavállalóként való megjelenéshez. A kulcskompetenciák egy része a kötelező oktatás során alakul ki, más részét pedig az egyének az egész életen át tartó tanulás (life long learning) során fejlesztik tovább (2006/962/EK:13)

Témánk szempontjából kiemelt jelentőségű ezek közül a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia. Ebbe a csoportba sorolható a kockázatvállalás, az innováció, a tervezés és a kreativitás képessége, valamint a munka környezetének megértése és a lehetőségek felismerésének képessége (2006/962/EK:17). A leírtakból látható, hogy ezek a kompetenciák nem szűken a vállalkozni vágyó emberek számára elengedhetetlenek, hanem azok számára is hasznosak, akik alkalmazottként kívánnak dolgozni (Némethné-Gál, 2010).

A vállalkozói kompetencia fogalmába az ismeretek, a készségek és az attitűd is beletartozik. Az ismeret a vállalkozási tevékenység gazdaságban betöltött szerepének, alapvető működésének megértését jelenti. A készségek közé azok a tulajdonságok sorolhatók, amelyek feltétlenül szükségesek az önálló és a közösen végzett munkához (kockázatvállalás, tervezés, szervezés, irányítás, kommunikáció, delegálás, elemzés, értékelés és beszámolás képessége). A készségek közös jellemzője, hogy tanulhatók, fejleszthetők. A vállalkozói attitűdbe az innováció, a proaktivitás, a motiváció és az eltökéltség tartozik (2006/962/EK:18; EC 2012:43). Isenberg (2010) szerint az egyes vállalkozókat nem lehet utánozni, a vállalkozásokat nem lehet másolni azok egyedi ökoszisztémája miatt. Ács és munkatársai (2014) és Szerb (2017) azonban ezzel ellentétben úgy gondolja, hogy lehet úgy alakítani a „vállalkozói ökoszisztémát”, hogy pozitív dinamika jöjjön létre és maradjon fent az egyéni attitűdök, készségek, adottságok és aspirációk között.

A magyar oktatási rendszerben fontos feladatként jelenik meg a vállalkozóvá válás lehetőségének „népszerűsítése”, segítése (COM (2012)669véglleges:4). A vállalkozói attitűd, vállalkozói gondolkodásmód kialakítása az alap- és középfokú oktatás feladata. A vállalkozói készségek fejlesztése, a vállalkozói tudás és ismeretek elsajátításában pedig a felsőoktatási intézményeknek van komoly szerepük, de ebbe a munkába a középiskolák is bekapcsolódhatnak (EC 2012c:44)

A Vállalkozás 2020 akcióterv is a vállalkozói hajlandóság, ezzel a fiatal vállalkozók számának növelésére irányul. (COM (2012)795véglleges:3-4). Az „Oktatás és képzés 2020” program is a hosszú távú célkitűzései között sorolja fel a hallgatók kreativitásának, innovációs készségének és vállalkozói készségének fejlesztését és az Európai Bizottság az egyik legjövődélmezőbb beruházásnak tekinti a vállalkozástan oktatásába történő befektetést (EC, 2013). A Bizottság felmérése alapján azoknak a diákoknak, akik középiskolás korukban valamilyen vállalkozói program részesei voltak, mintegy 15-20%-a később saját vállalkozást indít. Ők ugyanis a felmérés alapján rendelkeznek a vállalkozásalapításhoz elengedhetetlen attitűdökkel, készségekkel és képességekkel, mint például a kreativitás, a proaktivitás, a kockázatvállalás, a kitartás, a csapatmunka és a felelősségtudat. A Bizottság fontosnak tartja a felsőoktatás képzési folyamatába bevonni a vállalkozókat, szűkítve ezzel az oktatás és a munkaerő-piaci igények közötti rést (EC, 2013).

Wilson és társai által készített nemzetközi tanulmányban (Wilson et al., 2009) a vállalkozói kompetencia három csoportba sorolható: az első a személyes fejlődés, amely magába foglalja az önbizalmat, a vállalkozói tudatot, a motivációt és a társadalom felé való jó fellépést, a második az üzleti fejlődés, amely a szakmai és pénzügyi ismeretek elsajátítását jelenti, a harmadik pedig a vállalkozóikészségek, képességek fejlődése, amely a

lehetőségek felismerését, a kreatív gondolkodást, a szociális képességeket, a hálózatépítés képességét foglalja magába (Mihalkovné, 2009).

Árváné és társai összegyűjtötték a felsőoktatási intézmények – általuk – legfontosabbnak ítélt eredményeit, amelyek a vállalkozásfejlesztéssel foglalkoztak. Japánban a Kobe Universityn már 1938-ban indult ilyen jellegű képzés, majd az USA-ban az 1940-es évek végétől kezdtek ezzel foglalkozni az Egyetemek (McMullan & Long, 1987). Az 1990-es évek végétől több intézményben is megjelent a vállalkozói készségek fejlesztésének valamilyen kurzusa (Johannisson, 1991; Katz & Raths, 1991; Rae, 1997; Dana, 2001; Hisrich, 2003; Mitra & Matlay, 2004; Tiffin, 2004; Rasmussen & Sorheim, 2006; Klandt et al., 2008; Imreh-Tóth et al., 2012; Szirmai, 2012).

A szerzők megállapították, hogy pozitív kapcsolat mutatható ki a hallgatók vállalkozásalapítási hajlandósága/lehetősége és a felsőoktatási vállalkozásoktatás között (Árváné et al., 2017).

Mihalkovné (2013) tanulmányában magyar és külföldi szerzők munkái alapján összegyűjtötte azokat a tulajdonságokat, amelyek a vállalkozói kompetenciához kapcsolódnak. Ő úgy véli, hogy a vállalkozói kompetencia fogalomkörébe elsősorban a személyes és az üzleti fejlődés, másodsorban pedig a vállalkozói készségek, képességek fejlődése tartozik. Lukovszki (2011) a legfontosabb vállalkozói készségnek a kockázatvállalási hajlandóságot és a döntéshozatali képességet tartja, amit a lehetőségek felismerése követ (ez utóbbit Drucker 1993-ban úgy fogalmazta meg, hogy vállalkozó az, aki képes felismerni a vállalkozói lehetőséget).

Mintaválasztás és a minta leírása

2018. tavaszán egyfelől az Óbudai Egyetemen, másfelől pedig Accrában, Ghána fővárosában, Erasmus oktatási mobilitás keretében, az University of Ghana közgazdász karán végeztünk kérdőíves kikérdezést a hallgatók körében. 122 magyar, és 108 ghánai kérdőívet dolgoztunk fel. Eredményeinket először Excel-ben, aztán SPSS 18 program segítségével dolgoztuk fel.

A magyarországi almintát az Óbudai Egyetem BsC hallgatói adták. 122 kérdőív feldolgozása alapján folytattunk statisztikai elemzéseket. A kérdezés alapja az oktató / tanítvány kapcsolat volt. Az írásos kikérdezés tanórai keretek között történt.

A ghánai almintha leírása: University of Ghana hallgatói a fővárosban, Accra-ban; közgazdászok lesznek. 108 kérdőívből 92-t lehetett teljes körűen feldolgozni. A kérdőívek kitöltését a professzort, *Daniel Kwabena Twerefou*-t segítő instruktorok (hallgatói segítők) végeztették el kollégiumi társaik között. A kitöltésnél oktató nem volt jelen.

Módszertan

A rendelkezésünkre álló 7 fokozatú Likert-skálás adatokat Sajtos-Mitev (2007:25) alapján intervallumskálaként értelmeztük, vagyis eltekintettünk az ordinális szinten mérhetőség szigorú követelményétől, amellyel lehetővé vált számunkra az átlag és a szórás használata. Egyváltozós statisztikai módszerekből a móduszt, a mediánt és az átlagot, a kétváltozós módszerek közül pedig a varianciaanalízist (ANOVA) használtuk. Sajnos nem szignifikáns kapcsolat nem volt kimutatható az adott ország és a hallgatókra jellemző vállalkozói kompetenciák között. A gyakoriságok összevetése grafikai ábrák segítségével történt.

Hipotézisek

Jelen kutatásunkban két hipotézist állítottunk fel:

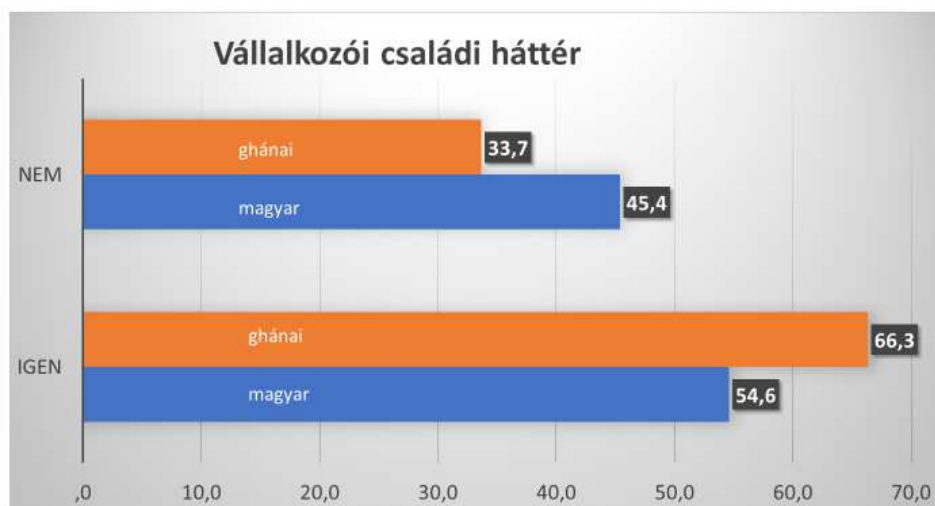
H1: A ghánai hallgatók történelmük, hagyományaik és a szociális rendszerük fejletlensége miatt „vállalkozóibbak” magyar társaiknál

H2: A ghánai hallgatók inkább rendelkeznek vállalkozói családi háttérrel

Néhány eredmény

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a ghánai hallgatók családjai inkább „vállalkozók” voltak, mint a magyarokéi, bár ez a különbség nem olyan nagy, hogy jelentősnek lehetne mondani.

1. ábra.

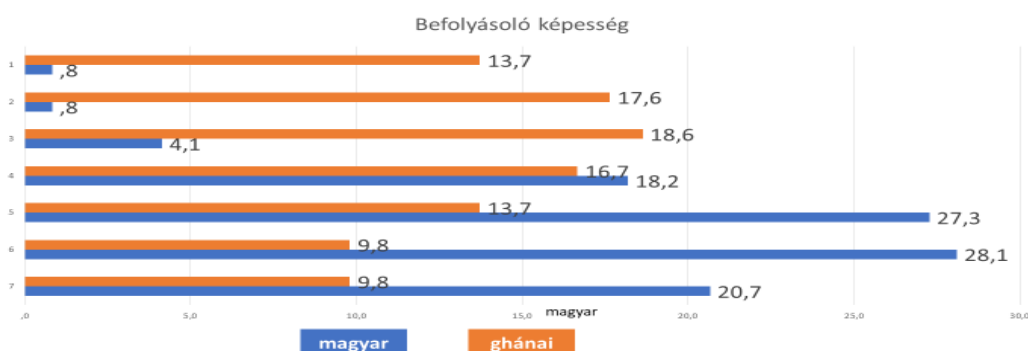

Érdekességképpen azokat az eredményeket emeljük ki, amelyek egyetlen mutató: a gyakoriságok alapján jelentős eltéréseket mutattak a két ország egy-egy egyetemi hallgatói célcsoportja között.

Az egyik jelentős eltérést a *befolyásoló képesség* adta. Míg a ghánai hallgatók jobbra az vallották be, hogy ők nem igazán tudnak (vagy akarnak?) hatni másokra, addig a magyarországi hallgatók úgy vélték, komoly hatást képesek kifejtteni másokra.

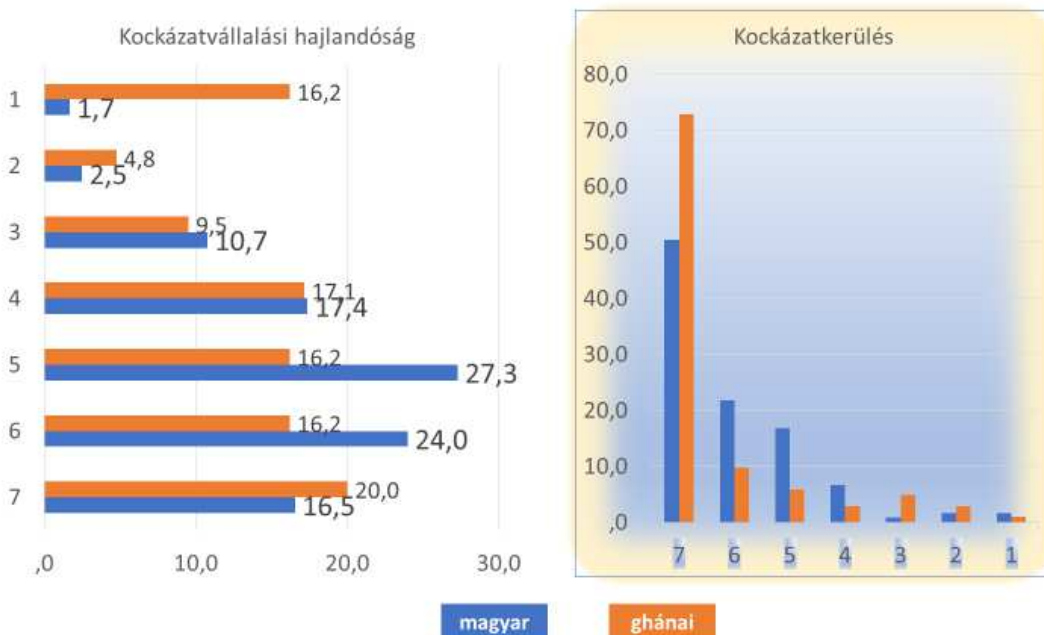
2. ábra.

Jelentős eltérések

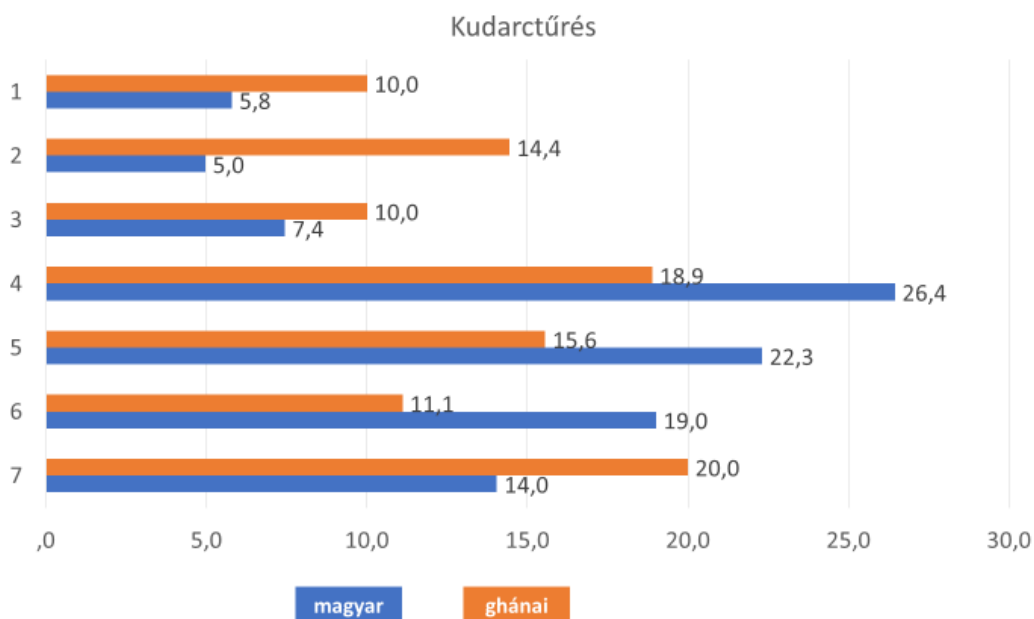
Vállalkozások indítása szempontjából az egyik legfontosabb tényező az, hogy az egyén tisztában legyen saját kockázatvállalási hajlandóságával, továbbá saját kockázatkerülése mértékével. Úgy tűnik, a magyarországi hallgatók inkább kockázatvállalók és kevésbé kerülnek a kockázatokat, mint hasonló szakon tanuló ghánai társaik.

3. ábra.

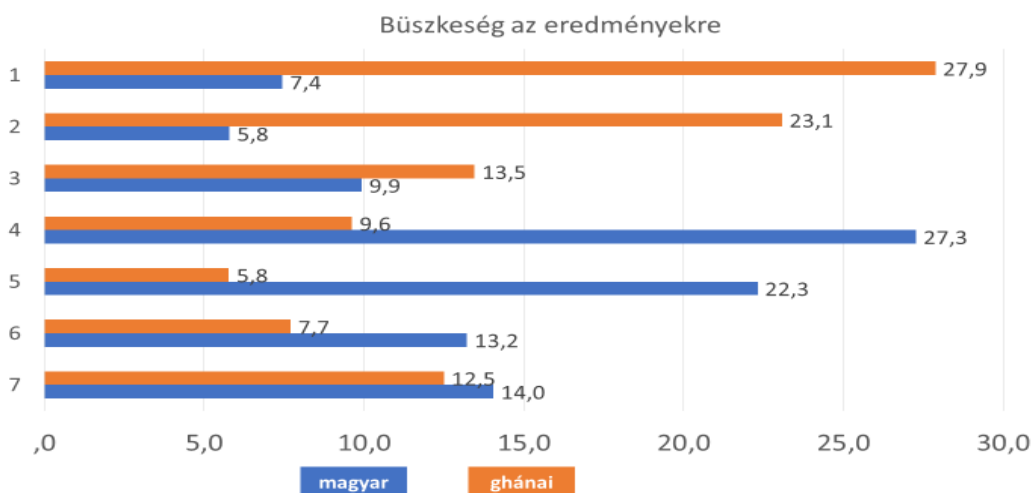
Az előbbivel függ össze a kudarcűrés képessége, amely inkább a vizsgálatba bevont magyar hallgatóknál tűnik nagyobbak, ám érdekes módon a legnagyobb mértékben leggyakrabban a ghánai mintában fordult elő.

4. ábra.

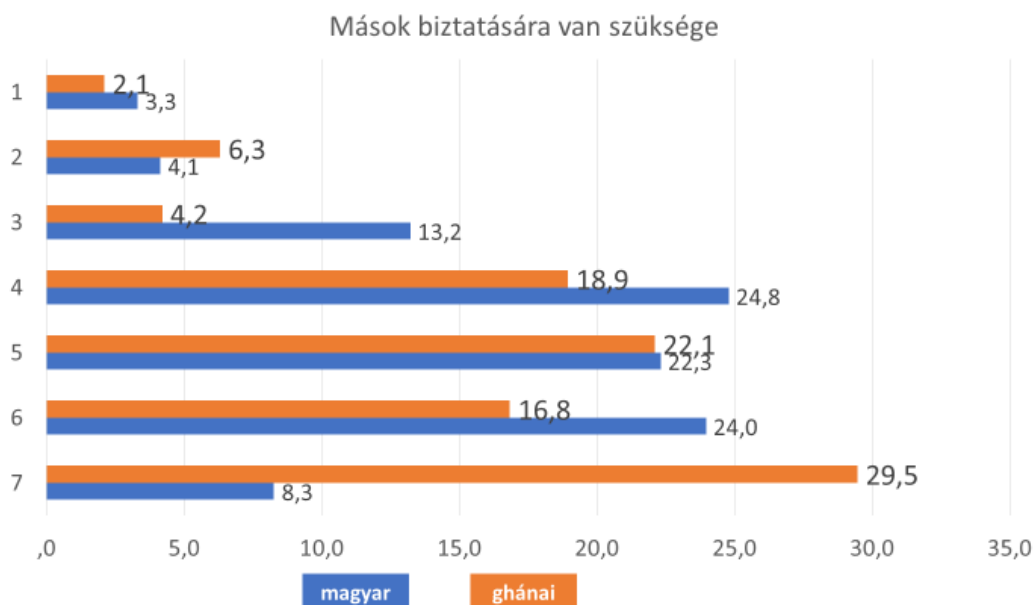
Az elért eredményekre, a jól végzett munka örömeire inkább a magyar hallgatók a büszkéek. A ghánai mintában szereplők esetében az a benyomásunk támad, mintha az eredmény, a siker nem is az ő érdemük lenne, vagy esetleg, mintha közömbös lenne számukra az elért eredmény.

5. ábra.

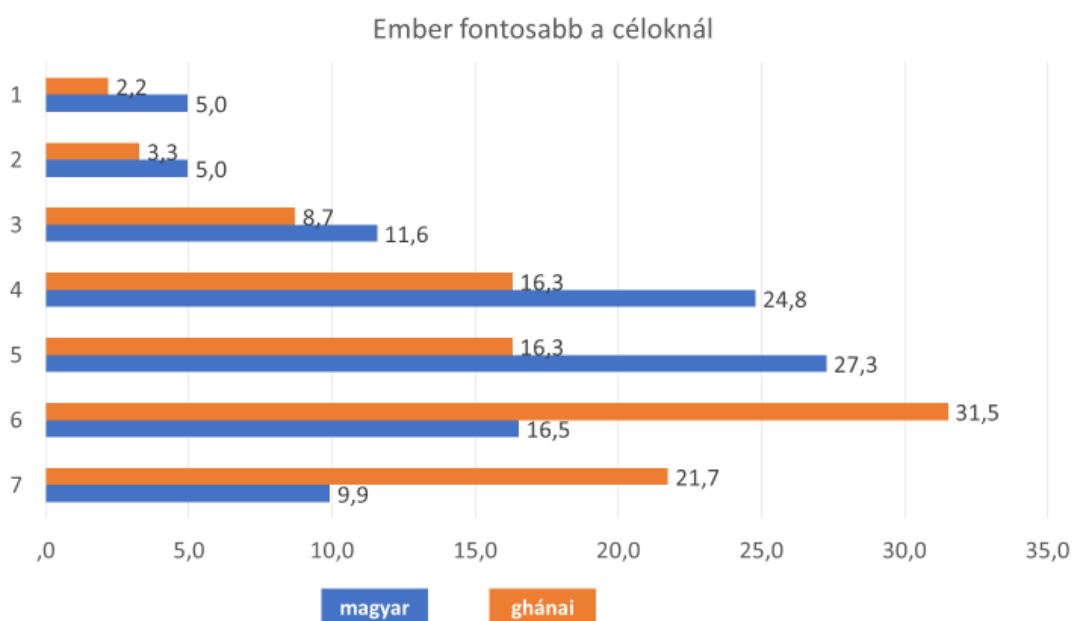
Jelentős különbséget mutatott a gyakoriságokban az a kiugró eltérés is, hogy a ghánai hallgatókat, úgy tűnik, folyamatosan biztatni és bátorítani kell munkakedvük fenntartása érdekében. Mintha kevésbé lennének önállóak, saját maguktól munkára foghatók.

6. ábra.

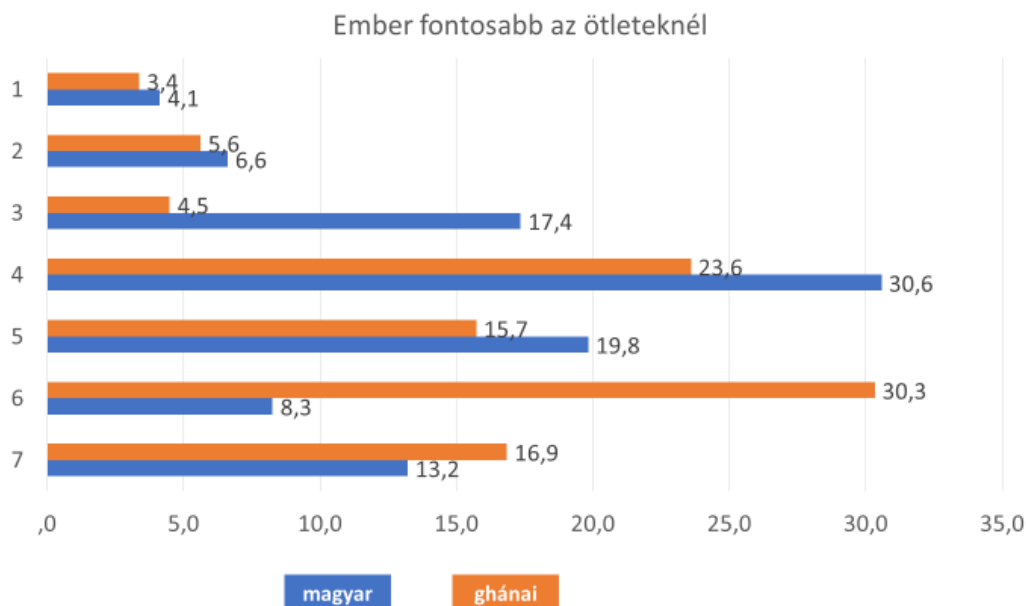
Ugyanakkor viszont a ghánaiak számára fontosabbak az emberek, mint akár a célok, vagy az emberek, mint az ötletek. Ez jelentős értékrendszerezési eltérésre utal a két ország fiataljai (népei) között.

7. ábra.

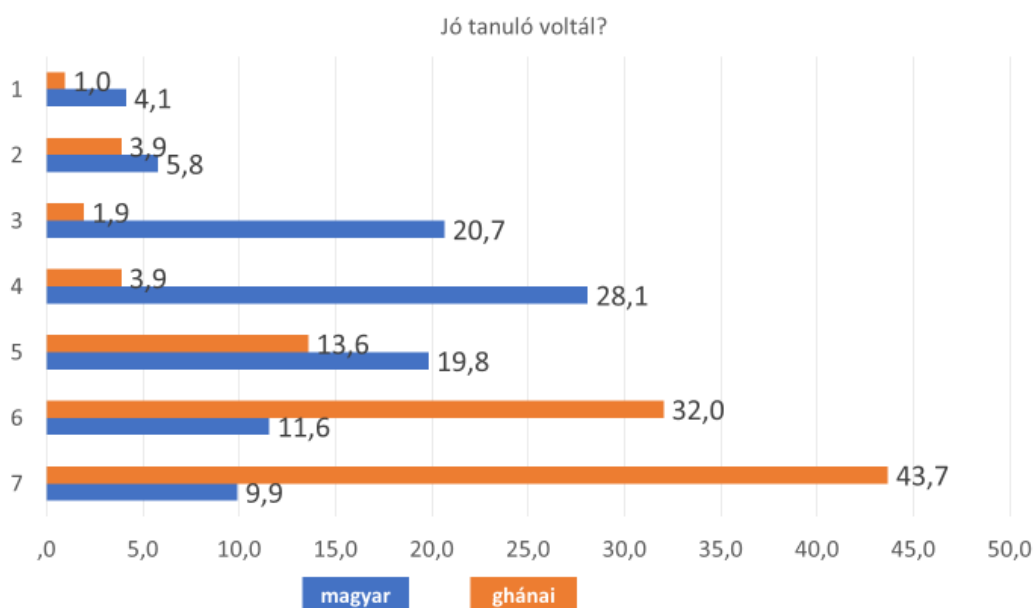

8. ábra.

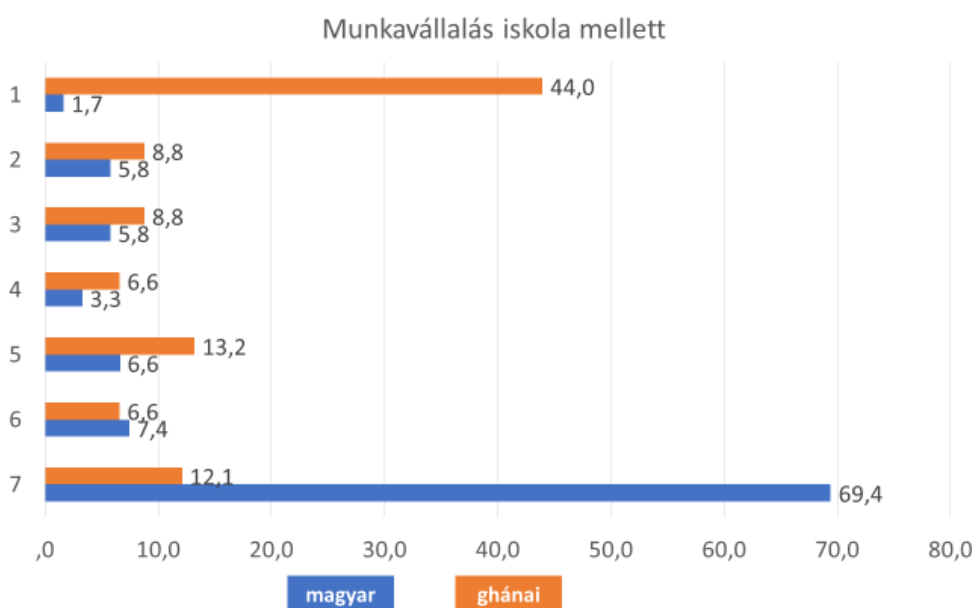
Érdekes jelenséget mutatnak a kapott eredmények a gyakoriságok alapján: míg a ghánai egyetemisták túlnyomó többsége „jó tanulóként” került be az egyetemre, addig a magyarországi társaik valószínűsíthetően inkább közepes (formálisan valószínűleg „háromnegyedes”) eredményekkel érkezhettek meg a felsőoktatásba. Míg a ghánaiaknál a jó tanulmányi eredmények jutalma a felsőoktatásban való részvétel, s ennek nyomán hivatali karrier lehet, addig a magyar hallgatók előtt nyitva van a tanulás útja rosszabb tanulmányi teljesítmény mellett is.

9. ábra.

Megfigyelhető, hogy míg a magyarországi hallgatók esetében jelentős mértékben van jelen a munka világába már az iskoláskorban történő bekapcsolódás, addig Ghánában éppen fordított a helyi szokásrendszer: aki amíg tanul, addig nem kell munkaerőpiaci tevékenységekben és folyamatokban részt vennie.

10. ábra.

Konklúziók

A ghánai hallgatók inkább rendelkeznek vállalkozói családi háttérrel (H2), azonban (H1) a mintában szereplők szinte alig mutatnak vállalkozási hajlandóságot. Ez feltehetően annak tudható be, hogy ott az egyetemi végzettség megnyitja az utat az állami / vállalati szektor alkalmazotti léte felé. Ezzel szemben, a magyar(országi) hallgatóknak a vállalkozói kompetenciái is fejlődnek a tanulás / képzés által.

Megfigyelhető, hogy bár azt feltételeztük, hogy a magyarországi hallgatók nem lesznek túlságosan erősek a vállalkozói kompetenciák terén a ghánai gazdaság társaikhoz képest, ez mégsem következett be. Úgy tűnik, az európai kulcskompetenciák tudatosított iskolai jelenléte (implementációja) ténylegesen emel a felnövekvők kompetencia-szintjén.

Irodalomjegyzék

- 2006/962/EK: Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2006.12.30., Brüsszel.
- Ács, Z. J., Autio, E., & Szerb, L. (2014). National systems of entrepreneurship: Measurement issues and policy implications. *Research Policy*, 43 (3), 476-494.
- Árváné Ványi G., Katonáné Kovács, J., & Gál T. (2017). A vállalkozásfejlesztés oktatásának vizsgálata a magyar felsőoktatásban. *Vezetéstudomány*, 48 (6-7), 49-56. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.06>
- Boyles, T. (2012). 21st century knowledge, skills, and abilities and entrepreneurial competencies: A model for undergraduate entrepreneurship education. *Journal of Entrepreneurship Education*, 15, 41-55.
- COM (2012)669végleges: *Gondoljuk újra az oktatást: beruházás a készségekbe a jobb társadalmi-gazdasági eredmények érdekében*. Brüsszel: Európai Bizottság.
- COM (2012)795végleges: „Vállalkozás 2020 cselekvési terv”. A vállalkozói szellem felélékítése Európában. Brüsszel: Európai Bizottság.
- Csapó K. (2010). *A gyorsan növekvő kis- és középvállalkozások jellemzői és fejlesztési lehetőségei Magyarországon*. [PhD disszertáció]. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Dana, L. P. (2001). The education and training of entrepreneurs in Asia. *Education + Training*, 43 (8-9), 405-416.
- Drucker, P. F. (1993). *Innováció és vállalkozás elméletben és gyakorlatban*. Budapest: Park.
- European Commission (2009). *Stratégiai keretrendszer – Oktatás és képzés 2020*. Letöltés: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_hu [2018.06.15].
- European Commission (2013). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Entrepreneurship 2020 Action Plan – Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe*. Letöltés: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0149&from=EN> [2018.06.13].
- Hisrich, R. D. (2003). A model for effective entrepreneurship education and research. In Walterscheid, K. (szerk.), *Entrepreneurship in Forschung und Lehre: Festschrift für Klaus Anderseck* (pp. 241-253). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Imreh-Tóth M., Imreh-Tóth Sz., Prónay Sz., Vilmányi M., Lukovics M., & Kovács, P. (2012). Vállalkozásoktatás a felsőoktatásban: Lehetőségek és remények. In Bajmócy Z., Lengyel I., & Málovics Gy. (szerk.), *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság* (pp. 239-250). Szeged: JATEPress.
- Isenberg, D. J. (2010). How to start an entrepreneurial revolution. *Harvard Business Review*, 88 (6), 40-50.
- Johannisson, B. (1991). University training for entrepreneurship: Swedish approaches. *Entrepreneurship & Regional Development*, 3 (1), 67-82.
- Katz, L. G., & Rath, J. D. (1991). *Advances in Teacher Education*. [Volume, 4]. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Klandt, H., Koch, L. T., Schmude, J., & Knaup, U. (2008). *FGF-report 2008: Entrepreneurship-Professuren an deutschsprachigen Hochschulen*:

- Ausrichtung, Organisation und Vernetzung*. Bonn: Förderkreis Gründungs-Forschung e.V.
- Lukovszki, L. (2011). Vállalkozói személyiségjegyek – avagy mi teszi a vállalkozót? *Vezetéstudomány*, 42 (11), 16-30.
- McMullan, W. E., & Long, W. A. (1987). Entrepreneurship education in the nineties. *Journal of Business Venturing*, 2 (3), 261-275.
- Mihalkovné Szakács K. (2009). Ifjúsági vállalkozásfejlesztés a XXI. században. In Szirmai P. (szerk.), *Ifjúság – Vállalkozás – Vállalkozásoktatás: Az Ifjúsági Vállalkozásoktatás Műhely zárókonferenciájának előadásai* (pp. 53-69). Budapest: Aula.
- Mihalkovné Szakács K. (2013). *A növekedésben sikeres vállalkozó személyisége neo-pi-r kérdőíves vizsgálat alapján*. [PhD disszertáció]. Budapest: Corvinus Egyetem.
- Mitra, J., & Matlay, H. (2004). Entrepreneurial and vocational education and training: lessons from Eastern and Central Europe. *Industry and Higher Education*, 18 (1), 53-61.
- Némethné-Gál A. (2010.). *Vállalkozásfejlesztés az EU-ban – fókuszban a kelet-közép-európai országok*. [Acta Periodica, 10]. Tatabánya: Edutus Főiskola.
- Rae, D. (1997). Teaching entrepreneurship in Asia: impact of a pedagogical innovation. *Entrepreneurship, Innovation, and Change*, 6 (3), 193-227.
- Rasmussen, E. A., & Sorheim, R. (2006). Action-based entrepreneurship education. *Technovation*, 26 (2), 185-194.
- Szerb L. (2017). A vállalkozói ökoszisztéma Magyarországon a 2010-es években – helyzetértékelés és szakpolitikai javaslatok. *Vezetéstudomány*, 48 (6-7), 2-14. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.06.01>
- Szirmai P. (2012). Az innovációra nevelés innovatív módszerei. In Szirmai P. (szerk.), *Ifjúság – Vállalkozás – Vállalkozásoktatás: Az Ifjúsági Vállalkozásoktatás Műhely zárókonferenciájának előadásai* (pp. 29-36). Budapest: Aula.
- Tiffin, S. (2004). *Entrepreneurship in Latin America: Perspectives on education and innovation*. New York: Praeger.